

Міністерство освіти і науки України

Фізичне виховання як соціальне явище
Методичні вказівки до лекційних занять для студентів
спеціальності: середня освіта (фізична культура)
денної та заочної форми навчання

Луцьк 2017

УДК 796.42.001.76(07)
Б 19

До друку _____ Голова навчально-методичної ради Луцького
(підпис) НТУ.

Електронна копія друкованого видання передана для внесення в
репозитарій Луцького НТУ _____ директор бібліотеки.
(підпис)

Затверджено Навчально-методичною радою Луцького НТУ,
протокол № __ від «__» _____ 2017 року.

Рекомендовано до видання навчально-методичною радою
технологічного факультету Луцького НТУ, протокол № __ від «__»
_____ 2017 року.

_____ Голова навчально-методичної ради технологічного
(підпис) факультету.

Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри фізичного виховання
Луцького НТУ, протокол № __ від «__» _____ 2017 року.

Укладач: _____ І.В. Бакіко, к.фіз.вих., доцент
(підпис) кафедри фізичного виховання Луцького НТУ,

Рецензент: _____ С.А. Савчук, к.фіз.вих., доцент
(підпис) кафедри фізичного виховання Луцького НТУ.

Відповідальний
за випуск: _____ С.А. Савчук, к.фіз.вих., доцент
(підпис) кафедри фізичного виховання Луцького НТУ.

Фізичне виховання як соціальне явище: методичні вказівки до
лекційних занять для студентів спеціальності: середня освіта
(фізична культура) денної та заочної форми навчання / уклад.
Б 19 І.В. Бакіко – Луцьк : Луцький НТУ, 2017. – 36 с.

Фізичне виховання як соціальне явище: методичні вказівки до
лекційних занять для студентів спеціальності: середня освіта
(фізична культура) денної та заочної форми навчання / уклад.
Б 19 І.В. Бакіко – Луцьк : Луцький НТУ, 2017. – 36 с.

Комп'ютерний набір
Редактор

В.М. Маркевич
О.С. Гордіюк

Підп. до друку 2017 р.
Формат 60х84/17. Папір офс. Гарнітура Таймс.
Ум. друк. арк. 2,5. Обл.-вид. арк. 2,0.
Тираж ____ прим. Зам. 122.

Редакційно-видавничий відділ
Луцького національного технічного університету
43018 м. Луцьк, вул. Львівська, 75
Друк – РВВ Луцького НТУ

ЗМІСТ

I. ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ.....	4
1.1. Фактори, що обумовлюють виникнення та розвиток фізичного виховання	4
1.2. Напрями функціонування фізичного виховання як соціального явища ..	21
1.3. Специфічні ознаки фізичного виховання.....	24
1.4. Система фізичного виховання	27
КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ.....	31
ЛІТЕРАТУРА	32

I. ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ

1.1. Фактори, що обумовлюють виникнення та розвиток фізичного виховання

При вивченні будь-якого явища у природі або суспільстві основоположним є питання про те, що обумовило його появу та регулює функціонування нині і розвиток у майбутньому.

Одним з основних положень, яке сприяє розумінню сутності фізичного виховання, є з'ясування того, що спонукає людину до рухової активності як діяльності, не пов'язаної безпосередньо з добуванням матеріальних благ, необхідних для життя, та співвідношення в цьому явищі особистісного, біологічного й соціального.

Про причини, що обумовили виникнення та розвиток фізичного виховання, висловлюються різні судження. У вітчизняній літературі сутність фізичного виховання, його функціонування розглядаються через категорії “діяльність” і “потреба”. Провідною є думка про те, що головними спонукачами та регуляторами функціонування фізичної культури є потреби суспільства, класові та ідеологічні інтереси.

Будучи складовою частиною суспільної культури, її підсистемою, фізичне виховання знаходиться в певних зв'язках, взаємовідносинах з іншими соціальними підсистемами. Взаємозв'язки фізичного виховання із загальнокультурними, політичними та соціально-економічними умовами суспільства надто складні та не однакові в різних формаціях. Його структура, ідеали, принципи, ціннісний склад, функції визначаються потребами й конкретними формами суспільної організації людей на певних етапах історичного розвитку. Загальні закономірності функціонування фізичного виховання, які відображають характер його взаємодії із середовищем, можна сформулювати так: фізичне виховання, будучи підсистемою суспільної культури, формується і змінюється під дією загальнокультурних, матеріальних і соціальних умов життя суспільства, потреб, що ними визначаються, а в процесі функціонування впливають на соціально-

демографічні групи. Під час аналізу впливу умов життя суспільства на фізичне виховання виникає декілька груп факторів: загальнокультурні і соціально-економічні умови, демографічні, національні (традиції), склад населення, географічні і кліматичні умови регіонів, бюджет часу населення, особистісні фактори, пов'язані з потребами та мотивами діяльності людини.

Проте як особлива специфічна галузь людської діяльності фізичне виховання володіє відомим ступенем незалежності, певною самостійністю по відношенню до економічної соціально-класової структури суспільства. Це означає, що в галузі фізичного виховання і спорту виникають специфічні закономірності, які мають відмітні особливості та обумовлені внутрішніми і зовнішніми факторами. Фізичне виховання зароджувалося у надрах суспільства та є продуктом тієї суспільної формації, в якій воно існує.

Вплив соціальних систем. У первісному суспільстві фізичне виховання використовувалось для пристосування підростаючого покоління та залучення його до життя й виконання обов'язків дорослих членів громади, підготовки до полювання, війни.

Розвиток продуктивних сил привів до виникнення приватної власності, часті військові зіткнення між племенами, боротьба за владу всередині держави, боротьба за переділ території між державами, потреба у кваліфікованих робітниках та службовцях викликали необхідність здійснення загальнодержавних заходів, спрямованих на вирішення завдань фізичної підготовки певних верств населення. Виникають соціальні системи фізичного виховання, формуються їхні цілі, завдання, створюються програми, проводяться спортивні змагання. Фізичне виховання відокремлюється у самостійну галузь суспільних відношень, які відображають потреби та інтереси існуючих класів та соціально-демографічних груп населення.

Основними задачами вдосконалення соціальних систем фізичного виховання є їх узгодження із соціальними запитами, індивідуальними і груповими (діти, літні люди) потребами та знаходження оптимальних способів узгодження фізичного виховання з іншими соціальними процесами і

видами діяльності людей (навчання, виробництво, дозвілля та ін.), а також із загальнонауковими й специфічними закономірностями фізичного виховання як педагогічного процесу.

У процесі розвитку й удосконалення педагогічних і соціальних систем фізичного виховання та накопичення духовних і матеріальних цінностей формується фізична культура – сукупність спеціальних, духовних і матеріальних цінностей і способів їх використання для фізичного виховання.

Численні дослідження свідчать, що найбільш активно впливали на формування соціальних систем фізичного виховання військові кола. Їхня діяльність щодо стимулювання спортивного руху виявилась у багатьох європейських країнах вирішальною не тільки для популяризації та розвитку фізичної культури і спорту, а й їхньої організаційної структури, морально-психологічної атмосфери, що домінувала у спортивних організаціях. Таким чином, військові кола поряд із аристократією виступили у ролі меценатів спортивного руху і мали змогу зсередини визначати ідеологічний характер та напрям діяльності спортивних організацій і клубів.

З іншого боку, народні маси також перетворювали заняття фізичними вправами і систему їх організації у засіб боротьби за свою незалежність. Так, сокольська система виховання, що брала початок з Чехії (1862 р.) увібрала в себе прогресивний досвід шведської, німецької, французької та інших систем. Поява сокольства обумовлена подіями того часу: революційними подіями 1848 – 1849 рр., крахом феодальної системи, посиленням національно-визвольної боротьби. На думку угорського дослідника Л. Куна, обставини зародження спортивно-гімнастичного руху “Сокіл” були пов’язані з боротьбою слов’янських народів з імперією Габсбургів за культурну автономію, а у перспективі – за національну незалежність (Вацеба, 1997).

Уся діяльність військових у галузі спорту була так чи інакше пов’язана із забезпеченням армії, що мала потребу в добре фізично підготовлених новобранцях. Ще в роки Першої світової війни П’єр де Кубертен заявив, що спортивний рух і спортивні організації всупереч їхнім цілям і принципам

використовуються для ведення війни. І це було не випадковістю, те саме, але у більш значних масштабах, мало своє повторення у роки Другої світової війни. У зв'язку з цим слід навести слова Флоренс С. Фредріксон, сказані нею з приводу використання нацистами спортивних організацій у військових цілях: “якщо ми хочемо зрозуміти, яку роль у системі нацистської культури відігравав спорт, то не стільки важливо знати те, які види спорту культивувались більше, як те, якими шляхами та з якими цілями” (Воль, 1979). Елементи мілітаризації й фашистизації спорту можна відмітити не тільки у спортивному русі фашистської Німеччини.

Види й особливості фізичних вправ, які культивуються в різних країнах, формувалися під впливом соціально-культурної системи, в умовах якої відбувався їхній розвиток. Навіть такий елементарний вид моторної діяльності, як ходьба, визначається культурною та соціальною системами. Найбільш рельєфно це виявляється у ході ізраїльтян Йєменського походження. Через те що в Ємені ізраїльтяни знаходилися у становищі вигнанців і кожний корінний житель міг безкарно їх ударити, вони пересувалися бігцем. Урешті-решт такий тип пересування став складовою частиною їхньої культури. І хоча нині в Ізраїлі вони живуть у зовсім іншій обстановці, у них збереглася стрімка хода.

Завезене з Англії до Америки регбі, зазнавши глибоких змін, перетворилося в американський футбол, який може бути відбиттям основних рис культури американців.

Політика, ідеологія, релігія. По мірі розвитку суспільства фізичне виховання набуває нових якісних рис, стає соціальним явищем, яке має культурне, виховне та оздоровче значення і його намагаються використовувати правлячі кола у політичних, релігійних цілях. У колишньому СРСР комуністична партія, як правила в той період, декларувала права людини на працю, відпочинок та заняття фізичною культурою. Фізична культура розглядалася як елемент культури комуністичного суспільства, який сприяє становленню нової особистості в умовах комунізму та

прилученню до соціальних стандартів комуністичного суспільства. До складу цих стандартів входили вимоги тоталітарної держави: підготувати себе до праці на благо держави та її захисту.

Згідно з Основним Законом фізкультурні і спортивні організації (спортивні колективи) отримували конституційні права участі у вирішенні державних, суспільних, політичних, ідеологічних питань та контролю за членами їх колективів.

Проте не тільки політичні партії використовують фізичну культуру і спорт для досягнення своїх цілей. Перевагу протестантської та католицької релігії намагаються довести деякі дослідники за допомогою спорту.

Так, підраховуючи кількість володарів олімпійських медалей до 1960 р., дослідники констатували, що більше 50 % переможців були протестантами, в той час як їхня частка у світовому населенні усього 8 %. Проведене дослідження з участю молодих західнонімецькій спортсменів виявило переважну більшість протестантів, особливо у командних видах спорту. У командних видах католики досить часто досягають успіхів, що пов'язано з тим, що у католицизмі високе місце належить цінності колективізму.

Соціально-економічні фактори. На пріоритетне положення фізичного виховання в житті людини впливає ставлення до нього, пов'язане з умовами та якістю життя. Проблема якості життя обговорювалася та обговорюється філософами, котрі намагаються знайти сенс людського життя, зрозуміти, яким воно може та повинне бути, щоб стати гідною людини.

У різні історичні періоди до цієї проблеми підходили з різних точок зору, що залежать ви духовної атмосфери кожної епохи, соціально-класових умов, а також позицій ідеології.

Теоретично якість життя можна визначити як рівень, на якому життя, досвід людини стають багатшими, різноманітнішими, міцніше пов'язаними з її практичною діяльністю. На цьому рівні людина обирає лінію поведінки з великим ступенем свободи й у результаті підвищується коефіцієнт

внутрішньої вмотивованості її діяльності. Автори соціологічних досліджень звертають увагу на те, що бюрократичні порядки, державний апарат змушування придушують соціальну ініціативу людей, убивають бажання до діяльності та пошуку її внутрішніх мотивів, без чого немає справжнього задоволення від життя. До факторів, які обумовлюють умови та спосіб життя людей, можна віднести існуючий політичний або суспільний устрій, співвідношення сил на світовій арені, універсальний характер виробництва й розподілу товарів, матеріально-економні умови сім'ї, а також соціальні відношення, загальноприйняті цінності і норми, бажання й потреби людей та способи їх задоволення. Отже, проблема якості життя є, з одного боку, проблемою забезпечення для людей безпечного життя, тобто життя без війн, пригноблення, дискримінації, матеріальних нестатків, бюрократичного маніпулювання дамською особистістю, а з іншого – проблемою організації такого життя, в якому значне місце у стосунках між людьми належить дружбі та довірі, і де поруч із працею, що приносить задоволення, велику роль відіграє розумне дозвілля, активний відпочинок, що розуміється як діяльність, сповнена позитивними емоціями, відчуття фізичного вдосконалення і здоров'я, тобто все те, що приносить людям задоволення та добрий настрій. Тому важко говорити про участь усього населення у культурному житті в умовах суспільства, де головним піклуванням людей є задоволення найскромніших матеріальних потреб, зростаюче безробіття та економічна й соціальна нерівність.

Витоки розвитку фізичного виховання в Україні. Конкретних історичних відомостей про первісне формування та розвиток фізичної культури на території України маємо обмаль. Можна лише здогадуватися, що в загальному руслі формування проукраїнської культури розвивалися й елементи тілесної культури з ознаками змагальності, оскільки така багата культура, як Трипільська (IV – II тис. до н. е.) чи культура Скіфського царства (VI – IV тис. до н. е.) не могли обходитися без системи фізичного виховання. Проте більш-менш доказові свідчення розвитку фізичної

культури маємо вже з часів грецької колонізації Північного Причорномор'я. Археологами тут, як і повсюди на узбережжі Чорного моря, виявлені спеціально споруджені арени, призначення яких – проведення атлетичних змагань, подібних до античних Олімпійських ігор (М. Герцик, О. Вацеба, 2002).

Відтак у період Київської Русі сформувалася своєрідна система військово-фізичної підготовки, яка провадилася в сім'ї, у військових і освітніх закладах при монастирях. У системі військово-фізичної підготовки використовувалися національно-своєрідні засоби вишколу з використанням іноземних запозичень. У Київській Русі не просто панував культ сили, а й поширювалися прообрази багатьох видів спорту: кінного, стрільби з лука, боротьби, навкулачки, бігу, стрибків, метань, плавання, веслування. Поєдинки були визнаним методом вирішення військових та правових конфліктів.

Військово-прикладне значення мала фізична культура і у добу Козаччини. На той час істотно розширився арсенал засобів фізичної культури. Велику популярність набули поєдинки на шаблях й інших видах холодної зброї, стрільба з вогнепальної зброї, спортивні ігри з м'ячем, метання.

Ряд національних єдиноборств переживає сьогодні період відродження. Серед них бойовий гопак, спас, хрест. Указ Президента України “Про розвиток козацтва в Україні”, підписаний у 2001 р. створює сприятливу атмосферу для активного поширення та розвитку національних видів спорту.

Важливою подією загальноросійського, а передовсім українського значення, було проведення Всеросійських олімпіад – своєрідний резонанс на Ігри перших Олімпіад сучасності. Перша така Олімпіада відбулася в Києві 1913 р., де на той час уже було побудовано перший у Росії стадіон. Для організації та проведення Всеросійської Олімпіади було створено діяльний Київський Олімпійський комітет. До початку Першої світової війни в Україні

налічувалося 8 тис. активних любителів спорту, об'єднаних у різні спортивні колективи чи клуби. Таких клубів налічувалося близько двохсот.

У складні 20-30-ті роки XX ст., у період “українізації знову спостерігається активний розмах фізкультурно-спортивної роботи на наддніпрянській Україні. Починаючи з 1921 р. проводяться Всеукраїнські олімпіади, згодом названі спартакіадами. Якщо у змаганнях Всеукраїнської спартакіади 1923 р. брали участь 300 спортсменів, то вже у 1927 р. на IV Спартакіаді – понад 20 тис. На фінальні старты були запрошені представники деяких інших країн (німці, чехи). Зросла і спортивна майстерність українців, про що свідчать перші місця, які посіли збірні України на Всесоюзній спартакіаді у Москві 1928 р.. Відзначилися українські волейболісти, гандболісти, баскетболісти, ватерполісти, гімнасти.

Велике значення для кадрового забезпечення сфери фізичної культури мало заснування в Україні закладів фізкультурної освіти і науки: Державного інституту фізичної культури в Харкові (1931 р.) та технікумів фізичної культури в Києві, Одесі, Дніпропетровську, Луганську, Артемівську. З 1931 р. успішно функціонує Український науково-дослідний інститут фізичної культури. З'являється спеціалізована спортивна преса, українською мовою друкуються правила змагань з видів спорту.

На жаль голодомор (1931 – 1933 рр.) підірвав не тільки спортивний, а її генетичний потенціал українського народу. Національне культурне піднесення, як правило, супроводжується і піднесенням фізкультурно-спортивним. Яскравою демонстрацією цього твердження є події в Західній Україні на початку XX ст., коли світовий спорт вже охрестився як самостійне спортивне явище. Саме на цей період припадає початок організованого, українського фізкультурно-спортивного руху в Галичині, Буковині та Закарпатті.

Діяльність українських спортивних товариств Галичини, Буковини, Закарпаття не можна розглядати у відриві від загального культурно-просвітницького руху. Як і чеському сокільству, українському було

притаманне відкриття поруч зі спортивними секціями самодіяльних хорових гуртків, театральних груп, оркестрів, бібліотек. Власне з музичної комісії “Соколо-Батька” згодом постав вищий музичний інститут у Львові. Навколо спортивних товариств об’єднувалися передові діячі мистецтва, шкільництва, журналістики, церковні діячі. Певним чином зі спортивно-сокільським рухом у Західній Україні були пов’язані імена письменника Богдана Лепкого, композитора Дениса Січинського, географа Степана Рудницького, поета-композитора Романа Купчинського, етнографа Ярослава Пастернака, журналіста Івана Белея (редактор “Діла”), мовознавця Степана Смаль-Стоцького, лікаря Мар’яна Панчишина. Усіляко підтримував спортові і пластові товариства й митрополит Андрій Шептицький, тобто спорт на західноукраїнських землях був частиною й одночасно формуючим чинником української культури.

Вплив особистісних факторів. Загальновизнано, що основним об’єктом дії фізичної культури як системи спеціальних духовних і матеріальних цінностей та діяльності зі створення нових цінностей та їх використання є людина – основна неподільна частина суспільства. Визначаючи сутність і характер людини, використовуються три поняття: людина, індивід, особистість. Людина розглядається як жива система, що являє собою єдність фізичного (тілесного, біологічного) і духовного, природного і соціального, спадкового та набутого за життя.

Індивід – це біосоціальне визначення людини як представника виду. У психології особистість розуміється як сукупність індивідуальних властивостей психіки, що управляють і визначають активну діяльність людини. У сфері фізичного виховання, як і в інших видах діяльності, задіяні усі три складові людини як системи. Біологічне й особистісне, як те, що визначає її індивідуальну активність, та соціальне в тому розумінні, що людина діє у суспільстві та суспільство до певної міри визначає її мотиви, ідеали, цілі, способи їх досягнення і види діяльності. Тому людину у сфері фізичного виховання, мабуть, доцільно розглядати як біологічну особистісно-

соціальну систему. Мається на увазі, що поведінка людини визначається взаємовідносинами внутрішніх та зовнішніх факторів. Усі зовнішні дії на людину змінюються, перетворюються через “сукупність внутрішніх умов”, що у підсумку утворює те, що визначає особисте, індивідуальне, обумовлює його індивідуальне сприйняття світу, індивідуальні реакції на зовнішні дії, вибір індивідуальних форм поведінки, способів задоволення своїх потреб та досягнення мети. Одна і та сама зовнішня дія різними людьми сприймається не однаково і може викликати різні реакції у відповідь залежно від стану, загальної культури, типу темпераменту (холерик, флегматик, меланхолік, сангвінік) та ін. Ступінь індивідуалізації зовнішнього, тобто виховання, становить 40 – 50 %. Особистісне не є стовідсотковою копією соціального та у виборі форм поведінки людини значною мірою відіграє самостійну роль.

Фізична культура – перший, найприродніший “місток”, який з’єднує в єдине ціле соціальне та біологічне в людині (Количев, 1998). Освоєння, охорона та примноження природного в людині змінюються завдяки свідомій і стимулюючій соціумом руховій активності, що є базою для формування людиною свого фізичного потенціалу.

В основі виникнення й розвитку усіх соціальних явищ, у тому числі й фізичного виховання, лежать як індивідуальні потреби особистості (біологічні, соціальні, ідеальні), так і потреби групові, колективні, суспільні. Фізичне виховання можна розглядати як вид діяльності, спрямованої на задоволення певних потреб людини й суспільства. Діяльність – це специфічно людська форма активного ставлення до навколишнього світу, зміст якої становить доцільну зміну та перетворення.

Фізична культура – діяльність, спрямована на формування самої людини як частини світу. Будь-яка діяльність містить ціль, засоби, результат і сам процес діяльності, отже, невід’ємною характеристикою діяльності є усвідомленість. Основою діяльності є мета, що свідомо формується, вона знаходиться поза діяльністю – у сфері людських мотивів, ідеалів, цінностей. Сучасний науково-технічний розвиток, економіка, політика все більше

демонструють, що будь-яка діяльність остаточно отримує свій зміст залежно від її моральної орієнтації, від впливу на людське існування. Що спонукає людину займатися спеціально організованою руховою активністю як діяльністю, не пов'язаною безпосередньо з добуванням матеріальних благ, необхідних для життя.

Поведінка людини визначається її потребами – усвідомленими або неусвідомленими спонукачами її діяльності. Незадоволення або неповне задоволення потреб у побуті, навчанні, трудовій діяльності можуть спонукати до пошуку задовольняння цих потреб у сфері фізичного виховання і спорту.

Людина може прагнути розвинути свої фізичні якості, добитися високої фізичної кондиції для досягнення бажаного зовнішнього результату, що лежить за межами фізкультурних занять, наприклад, у мікросередовищі (лідерство), у трудовому колективі та ін. У нинішній час з'являється нова суспільна група людей – представників сфер комерційної діяльності, які все частіше звертаються до нових підходів у використанні засобів фізичного виховання в умовах зростаючих вимог до соматичного здоров'я, котре стало безпосередньо впливати на конкурентні відносини у сфері бізнесу (використання сучасних тренажерних пристроїв, нових технологій відомих вправ аеробіки – степ-аеробіка, слайд-аеробіка, аква-аеробіка та інших нових видів рухової активності – боулінг, фітбол та ін.). Потреба у фізичному здоров'ї усвідомлюється людиною по мірі появи порушень або відхилень від нормальної життєдіяльності, як невідповідність між тим, що було або повинно бути, та тим, що є. У зв'язку з «омолодженням» серцево-судинних захворювань, збільшенням повторних ГРВІ, про необхідність покращувати своє здоров'я замислюються діти в молодшому шкільному віці, пов'язуючи процес оздоровлення з руховою активністю. В основі цього процесу лежить ефект тренування, спрямований на переведення функціональних систем організму до більш активного, порівняно зі спокоєм, режиму. Оздоровчий ефект фізичних вправ може бути пов'язаний і з тією обставиною, що під час

виконання рухової дії людина починає зазнавати нових почуттів: почуття “м’язової радості”, “почуття води”, “почуття м’яча”. Особливості таких відчуттів гармонізують буття людини.

Людині притаманне прагнення до отримання позитивних емоцій, пов’язаних із проведенням дозвілля. Добре організований відпочинок після трудового дня, заняття спортом дозволяють ефективно відновити свої сили.

Саме тому для заповнення дозвілля людей активною діяльністю в деяких країнах Європи з’явився термін “спорт вільного часу”, а у засобах масової інформації почали пропагувати змагання під девізом “роби з нами, роби краще за нас” та ін. Орієнтир подібних змагань – особисте самовдосконалення, розвага. Діапазон інтересів досить широкий – від епізодичних, нерегулярних занять до практики спорту вищих досягнень.

Зі сказаного виходить, що фізичне виховання доцільно розглядати через категорії “потреба” (особистісні, біологічні, соціальні), “діяльність”, “моральність”.

Основними факторами, що обумовили виникнення, розвиток та функціонування фізичного виховання, у нинішній час є потреби (біологічні, особистісні, ідеальні): репродуктивна (спрямована на отримання вже відомого результату відомими і засобами) та продуктивна (творча, пов’язана із виробленням нових ідей, цілей та відповідних засобів, методів) діяльність людини.

Біологічними передумовами є біологічні потреби в русі. М’язові рухи являють собою природну, біологічну потребу як умову нормальної життєдіяльності та розвитку організму, зміцнення його органів і систем. Нестача рухової активності (гіпокінезія) призводить до послаблення й погіршення життєдіяльності. Людина, як і тварина, відчуває природну потребу у руховій активності, що задовольняється як у трудовій діяльності (добування їжі), так і в окремих вправах, іграх, змаганнях, які не носять трудового характеру.

Об'єктивною причиною виникнення фізичного виховання є необхідність духовної та фізичної (тілесної) підготовки до життєдіяльності (праці, полювання, війни), обумовлена цим репродуктивна діяльність людини. Навіть у первісному суспільстві полювання, праця, захист від нападів вимагали від людини високого рівня розвитку рухових якостей і спеціальних навичок (володіння зброєю, плавання і т. ін.). Особливо підвищилася вимога до рівня фізичних якостей та навичок по мірі ускладнень знарядь праці та прийомів володіння ними.

Суб'єктивною причиною виникнення й розвитку фізичного виховання вважається свідомо (продуктивна) діяльність людей з накопичення, систематизації та передачі накопиченого досвіду і спеціальних знань наступним поколінням. Багатовіковий досвід застосування рухів для впливу на навколишнє середовище, добування їжі, захисту, виконання трудових процесів дозволив виявити та усвідомити ефект зворотної дії – вправляння: тривале виконання певних фізичних вправ веде до розвитку фізичних можливостей людини – підвищення сили, швидкості, витривалості, координації рухів. Це обумовило усвідомлення й застосування різних засобів і методів фізичного виховання.

Перелічені фактори (біологічні, об'єктивні і суб'єктивні) не повністю пояснюють, чому конкретні люди (діти, дорослі) займаються фізичною культурою, тому для кращого зрозуміння причин, які спонукають діяльність конкретної людини у сфері фізичного виховання, доцільно звернутися до аналізу потреб, мотивів, установок, які можуть знайти задоволення у сфері фізичного виховання. При цьому слід зазначити, що задоволення одних потреб веде до зародження нових, а утруднене задоволення потреб в одному виді діяльності веде до пошуку інших видів, полегшених форм діяльності, де ці потреби можуть бути задоволені легше, тобто у цьому процесі виступають два фактори: прагнення задовольнити потреби і пошук, вибір форм задоволення цих потреб. У сучасній науці застосовуються різні класифікації потреб: за сферами діяльності, за характером (матеріальні, духовні, естетичні

та ін.), за функціональною роллю (домінуючі й другорядні, стійкі й ситуативні), за суб'єктом (індивідуальні, групові, суспільні).

Потреби – це вимоги організму особистості, соціальної або вікової групи, суспільства в цілому, тобто внутрішній спонукач активності. У психології потреби розглядаються як особливий психічний стан індивіда, відчутна або пізнавана ним “незадоволеність”, яка проявляє себе у неусвідомлених величинах і усвідомлених мотивах поведінки. Потреба стимулює пошук певних способів її задоволення.

Нам видається доцільним відповідно до сфери фізичного виховання виділити такі групи стійких потреб: біологічні, соціальні, ідеальні.

Біологічні (вітальні) – потреби тіла: потреби у русі, зміні діяльності (активний відпочинок), харчуванні.

Соціальні – потреби, що задовольняються у процесі спілкування з іншими людьми: спілкування, самоствердження, лідерства, підлеглості, співпереживання, наслідування (мода).

Ідеальні – духовні, особистісні потреби самовираження: пізнання (у грі пізнається світ), творчості, розваг, емоційного функціонування (отримання позитивних емоцій), діяльності із досягненням мети (рефлекс мети), самовираження. Не тільки біологічні і соціальні, а й усі ці особистісні потреби можуть знайти задоволення у сфері фізичної культури та виступають як неусвідомлені спонукачі до занять фізичними вправами, іграми, спортом.

Потреби трьох груп не замінюють одна одну. Будь-який ступінь задоволення потреби однієї групи не компенсує незадоволення потреб іншої групи. Домінування у певний період життя саме даної, а не іншої потреби, мотивація і вибір способів досягнення мети визначаються певною мірою природними задатками людини, соціальними умовами (мораль, закон) і, головним чином, вихованням.

Спонукачами до занять фізичним вихованням і спортом можуть виступати й усвідомлені особистісні потреби (мотиви, прагнення, цілі): зміцнення здоров'я, підготовка до трудової діяльності та служба в армії,

спілкування, отримання матеріальних благ (у спорті), суспільне визнання, організація вільного часу, подорож та ін.

Мотив – це усвідомлена причина активності людини, спрямована на досягнення мети.

Мотив починає формуватися під впливом потреби, що виникає у людини. Поява потреби веде за собою низку вчинків людини, котрі супроводжуються внутрішньою психічною і зовнішньою руховою активністю, прагненням позбутися внутрішнього напруження, що виникає в ній. Унаслідок цього у неї виникає спонукання до пошуку виходу із положення, що склалося. Це приводить до появи мети, поки що ідеальної, яка існує в уяві людини, але вже спрямовує її активність певним шляхом.

Між потребами і цілями немає однозначності. Одна і та сама потреба може бути задоволена досягненням різних цілей. У мотиві міститься розуміння того, з-за чого та для чого людина повинна проявляти зовнішню активність. Розуміння “з-за чого” пов’язане з потребою, а розуміння “для чого” пов’язане з метою.

Формування мотивів знаходиться під дією зовнішніх і внутрішніх факторів: перші – умови (ситуації), в яких опиняється людина; другі – бажання, захоплення, інтереси, переконання особистості. Вивчення мотивів занять фізкультурно-оздоровчою діяльністю різних вікових груп населення, факторів і методів, які сприяють їх формуванню, позитивно впливає на залучення людей до систематичних занять фізичним вихованням і спортом, на управління процесом фізичного виховання.

Дослідження фахівців (Количев, 1998; Круцевич, 2004; Безверхня, 2005 та ін.) свідчать про яскраво виражені вікові особливості мотивів та інтересів. У період дитинства, навчання у школі і вищому навчальному закладі фізичне виховання виконує творчу функцію побудови фундаменту особистості: засвоєння знань, умінь, навичок, формування світогляду і культури, що співвідноситься з покращанням фізичного розвитку, фізичної підготовленості, формуванням естетики тіла та культури рухів. Основу

мотивації на цьому етапі становить прагнення усвідомити себе як особистість.

У зрілому віці перед людиною виникають завдання засвоєння найважливіших соціальних ролей – сімейних, трудових, громадянських. Одним із основних мотивів є бажання зберегти та зміцнити здоров'я, фізичні й психічні сили, сформувати певний імідж.

Зміна мотивації та ставлення до занять фізичними вправами відбувається у дівчат та молодих жінок, зайнятих у сфері комерційних фірм. Конкуренція під час отримання престижних посад змушує їх більш послідовно покращувати свій загальнофізичний розвиток. Посади референтів, секретарів, завідуючих відділами та інші у різних сферах економіки – бізнесі, соціальному обслуговуванні, банках, туристичних фірмах, шоу-бізнесі – вимагають відмінного вигляду та фігури, які є їхньою візитною карткою. Взаємозв'язок кар'єри і фізичного іміджу визнає все більша кількість жінок: безумовно – 59 %, певною мірою – 32 % і тільки 3 % заперечують таку залежність. Найбільшу переконаність у визнанні цього фактора проявляють жінки у віці 25 – 30 років, меншою мірою – у віці 15 – 20 років (Количев, 1998).

Інтерес – це позитивне емоційне прагнення людини до пізнання будь-чого, причому задоволення інтересу (на відміну від цікавості) не веде до його зникнення. Навпаки, інтерес може зміцнюватися, розвиватися, ставати глибшим та різнобічним. Інтерес є постійним каталізатором (підсилювачем) енергії людини: він або полегшує виконання діяльності (коли людині цікаво, не потрібно змушувати її напружуватися), або навпаки, стимулює вольові зусилля людини, допомагає проявляти терпіння, завзятість, наполегливість, підтримує цілеспрямованість.

Аналіз інтересів школярів до різних видів спорту вказує на зниження популярності традиційних видів, таких, як легка атлетика, баскетбол, волейбол, бокс та переміщення на перше місце у юнаків атлетичної гімнастики, різних видів східних єдиноборств, плавання, підвищення

інтересу до футболу, у дівчат – різновидів гімнастичних вправ, які виконуються під музичний супровід – аеробіка, шейпінг, калонетика, аква-аеробіка та ін.

Вивчаючи мотиви та інтереси населення до занять фізичною культурою необхідно, крім наукового трактування, знати, як респонденти розуміють поняття “фізична культура”, “спорт”. За аналізом результатів опитування та літературних джерел зміст терміна “фізична культура” трактується більшістю населення, а також деякими дослідниками, як примітивні некваліфіковані заняття фізичними вправами, а “спорт”, як дещо солідніше та самостійніше, котре виноситься за межі фізичної культури.

Школярі під фізичною культурою розуміють заняття на уроках фізкультури у школі, а під терміном “спорт” – більш-менш систематичні заняття фізичними вправами у позанавчальний час зі спортивною або оздоровчою спрямованістю як у межах організованих, так і самостійних форм занять.

Усвідомлені суспільством соціальними групами індивідуальні потреби виступають як соціальні інтереси у покращанні здоров’я і фізичного розвитку громадян, підготовка до праці та військової служби, задоволення видовищних попитів, морального, естетичного, патріотичного виховання. Спонукачами та регуляторами функціонування фізичного виховання можуть виступати три групи факторів: усвідомлені і неусвідомлені потреби людини та соціальні інтереси. Соціальні інтереси можуть співпадати або не співпати з індивідуальними потребами та бажаннями за деякими позиціями: цільової спрямованості (оздоровча, професійно-прикладна, спортивна, рекреаційна та ін.), запропонованим формам (види занять), задоволення інтересів (аеробіка, туризм, види спорту та ін.), доступності запропонованих суспільством форм задоволення потреби (платні, безкоштовні), моральної орієнтованості.

Можна припустити, що основними спонукачами функціонування фізичної культури є потреби людини, а державні інтереси та дії виступають як спонукачі і регулятори цієї діяльності у вигляді ідеалів, законів,

громадської думки і моди, форм організації населення та педагогічного процесу, матеріального забезпечення, моральної орієнтованості.

Фізичне виховання – це вид діяльності, спрямованої на задоволення потреб людини та інтересів соціальних груп і суспільства, що здійснюються у межах норм моральності. Характер взаємодії між особистим і державним впливає з характеру розуміння головного питання про тип супідрядності між державою та особистістю. Держава служить особистості, її розвитку, волі, благополуччю або особистість служить державі, її ідеології, величі, могутності. З'ясування значення факторів, які обумовлюють функціонування фізичного виховання, має не тільки пізнавальне, а й практичне значення, допомагає виявити мотиви занять, припустимість форм занять, краще, ефективніше організувати процес фізичного виховання із конкретними людьми та групами.

Таким чином, можна констатувати, що фізичне виховання являє собою спаяне соціально-економічне, педагогічне, психологічне та біологічне явище, закономірності якого ще повною мірою не вивчені. В умовах сучасного суспільства фізичне виховання виступає не тільки як протидія негативним наслідкам цивілізації та екологічної ситуації, а й елемент виховання та соціалізації особистості, формування потреб у здоровому способі життя.

1.2. Напрями функціонування фізичного виховання як соціального явища

Розглядаючи фізичне виховання як соціальне явище через категорії потреби, діяльності і моралі можна виділити основні напрями та принципи його функціонування.

Основні напрями:

- 1. Продуктивна діяльність** – узагальнення та усвідомлення практичного досвіду, проведення дослідження з метою формування нових ідеалів, засобів і методів, здійснення педагогічного процесу фізичного виховання і

соціальних форм організації населення. Задовольняє потребу у знаннях про процес фізичного виховання (науково-дослідницька діяльність).

2. **Фізичне виховання** містить загальну, професійно-прикладну фізичну підготовку (ППФП) і фізичну культуру (ФК) у системі наукової організації праці (НОП), задовольняє потреби людини і суспільства у зміцненні здоров'я, покращанні фізичного розвитку, підготовці до життєдіяльності, організації вільного часу.

3. **Спорт** задовольняє потреби окремих людей і суспільства в цілому у прагненні до саморозвитку максимальних фізичних можливостей людини, задоволення видовищних попитів.

4. **Фізична рекреація** задовольняє потреби в оздоровленні, активному відпочинку, розвагах.

5. **Фізична реабілітація** разом із ЛФК задовольняє потреби в оптимізації процесів одужання після захворювань.

6. **Валеологія** разом із гігієною задовольняє потреби знань про здоровий спосіб життя.

Принцип функціонування кожного з цих напрямів і усієї системи в цілому може бути таким: попит (потреби) – пропозиція – процес – результат.

Попит визначається потребами та бажаннями громадян, соціальних груп, суспільства в цілому у використанні засобів фізичного виховання в основних видах зайнятості (навчання, праця, вільний час), зміцненні здоров'я, підготовкою до трудової діяльності, ідеалами, громадською думкою, модою, рівнем загальної культури, матеріальними умовами життя, національними традиціями.

Пропозиції щодо задоволення попиту (окремими особами, фірмами, державою) характеризуються відповідністю попиту за цільовою спрямованістю (зміцнення здоров'я, досягнення високого спортивного результату, реабілітація і т.д.), застосовуванням передбачуваних форм задоволення потреб (види занять, види спорту), доступністю для населення (платні, безкоштовні), моральною орієнтацією.

Процес – педагогічний процес фізичного виховання та усі його різновиди (спортивне тренування, професійно-прикладна фізична підготовка, рекреація, реабілітація та ін.) характеризується ефективністю, економічністю, науково-методичною обґрунтованістю, матеріальною, медичною та кадровою забезпеченістю.

Результат оцінюється за ступенем задоволення індивідуальних потреб людини та потреб і інтересів суспільства. Результат функціонування системи фізичного виховання в цілому може оцінюватися за ступенем його впровадження у спосіб життя людей, станом здоров'я, рівнем фізичної підготовленості, ступенем використання засобів фізичного виховання у побуті та основних видах зайнятості населення. У свою чергу результат визначає характер і рівень попиту.

Про ефективність системи фізичного виховання в країні або регіоні можна судити за сукупністю таких показників:

1. Ступінь усвідомлення ролі та місця фізичного виховання у житті людей і суспільства (ідеали, цілі, завдання, принципи).
 2. Кількість, якість і доступність для населення спортивних споруд та інвентарю.
 3. Ступінь проникнення ФВ у життя та побут населення (відсоток людей, які займаються ФВ і спортом).
 4. Рівень наукових знань та кількість кваліфікованих кадрів.
 5. Стан соціальної організації фізичного виховання населення (платне, безкоштовне).
 6. Стан здоров'я, фізичного розвитку та фізичної підготовленості населення.
- Варто зазначити, що залежно від особливостей державного устрою країни характер взаємодії між компонентами може бути адміністративний (адміністрація визначає потреби), функціональний (об'єктивний, ринковий), заснований на маркетинговому відношенні попиту і пропозиції, та адміністративно-функціональний.

1.3. Специфічні ознаки фізичного виховання

Фізичне виховання є цілісним процесом, в якому розвиток (у біологічному розумінні) поєднується з розумовою освітою і вихованням: моральним, естетичним, патріотичним. Процес освоєння нового здійснюється у спеціальній взаємодії вчителя (підручника під час самостійних занять) та учня. Під час протікання процесу усвідомлено або неусвідомлено у спілкуванні з товаришами, вчителем, при виконанні та засвоєнні вправ здійснюється освоєння нових знань, умінь, навичок, а також самовдосконалення людини. Наприклад, у процесі самостійних ігор дітей ці знання, вміння і навички обумовлюються природними умовами, в яких триває діяльність (вид занять, склад групи, моральні установки та ін.), а результат носить імовірний характер, тобто залежить від зовнішнього середовища та індивідуальних особливостей його сприйняття кожним із тих, хто займається. Якщо заняття провести під керівництвом викладача, то виступає фактор освоєння програми, запропонованої викладачем, який визначає цілі, режим, мотивацію, характер поведінки, а також результат діяльності. Під час протікання процесу діють три фактори: задоволення особистих потреб і бажань, об'єктивний вплив середовища, пропоновані викладачами програми поведінки. Усі три фактори діють на тих, хто займається, паралельно і певною мірою самостійно. Домінуюча дія того або іншого фактора обумовлюється об'єктивними закономірностями психічної адаптації. Педагогічний процес фізичного виховання має в цілому дві сторони: задоволення неусвідомлених і усвідомлених потреб людини та освітньо-виховну. Критеріями ефективності процесу і ступінь вирішення оздоровчих, освітніх і виховних завдань, економічної, моральної орієнтованості. Специфічною особливістю фізичного виховання, що відрізняє його від розумової освіти і виховання, є його переважна спрямованість на біологічну сферу людини: спрямована зміна її форм (наприклад, постави), функціональних спроможностей окремих систем організму (м'язової, серцево-судинної, дихальної та ін.), розвиток рухових

якостей (сили, швидкості, витривалості та ін.), навчання рухових дій, підвищення опірності зовнішнім факторам (загартовування). Незважаючи на цю специфіку, фізичному вихованню притаманні загальні ознаки педагогічного процесу. Фізичне виховання як педагогічний процес має правові та етичні аспекти.

Правові: у процесі фізичного виховання одна думаюча особистість (викладач) управляє іншою думаючою особистістю – тим, хто займається. Управління може здійснюватися тільки зі згоди того, ким управляють, при повному розумінні ним мети та вартості (витрати часу, енергії) її досягнення. Викладач несе моральну, професійну і карну відповідальність за фізичне та духовне здоров'я того, хто займається.

Етичні: етика стосунків, формування у тих, хто займається, правильної гуманістичної мотивації занять, формування необхідних знань, моральних і вольових якостей.

Учня, спортсмена не можна використовувати як засіб досягнення особистих цілей викладача, спортивного товариства, держави. Зміни, що відбуваються під впливом фізичного виховання у процесі дії на організм людини спеціальними засобами, обумовлені однією з основних об'єктивних закономірностей життєдіяльності живих організмів – здатністю до адаптації – оптимальною пристосувальною зміною функціонування за рахунок саморегулювання. У процесі накопичувальної адаптації, відбувається саморозвиток організму, підвищення його функціональних спроможностей.

За своїм характером фізичне виховання є процесом, спрямованим на підвищення або підтримування на певному заданому рівні функціональних спроможностей організму за рахунок певної системи впливу, тобто є керованим процесом. Тому за своєю суттю фізичне виховання являє собою процес управління адаптивним функціонуванням організму здорової людини.

Мета і завдання цього процесу обумовлюються потребами окремих особистостей, демографічних і соціальних груп та суспільства в цілому. **Мета** фізичного виховання – задоволення потреб окремих людей і

суспільства в цілому у формуванні всебічно духовно і фізично розвиненої людини, сприяючи підвищенню її життєдіяльності.

Завдання фізичного виховання:

1. Зміцнення здоров'я тих, хто займається, підвищення рівня життєдіяльності, підвищення опірності організму до дії несприятливих факторів зовнішнього середовища.
2. Підвищення функціональних спроможностей організму до необхідного безпечного або належного рівня розвитку фізичних якостей.
3. Оволодіння руховими вміннями і навичками, що забезпечують безпечну життєдіяльність людини.
4. Повідомлення знань з галузі фізичної культури та навчання прикладному їх використанню з метою удосконалення свого організму.
5. Формування мотиваційних установок тих, хто займається, на фізичне і духовне самовдосконалювання.
6. Формування світогляду, етичне, моральне виховання: повага до людини, повага до своєї Батьківщини, своєї професії, до самого себе.

Основні принципи фізичного виховання:

1. *Принцип гуманістичної орієнтації.* Не дозволяється застосування таких засобів, методів, форм занять, які принижують гідність особистості або приносять шкоду здоров'ю.
2. *Принцип пріоритету потреб, мотивів та інтересів особистості* передбачає побудову системи фізичного виховання в цілому та окремих програм з урахуванням індивідуальних і групових, соціальних і духовних потреб людей, а також формування мотивації до занять фізичною культурою, виходячи із впливаючих зовнішніх і внутрішніх факторів.
3. *Принцип всебічного розвитку особистості* передбачає оптимальне поєднання фізичного (тілесного) і духовного розвитку особистості.
4. *Принцип оздоровчої спрямованості* передбачає орієнтацію занять фізичними вправами на досягнення певних норм фізичного стану, що відповідають високому рівню здоров'я.

5. *Принцип індивідуалізації* передбачає підбір адекватних засобів і методів фізичного виховання відповідно до індивідуальних особливостей тих, хто займається та їхнього рівня фізичного стану.

6. *Принцип зв'язку фізичного виховання з іншими видами діяльності й зайнятості людей* передбачає раціональне поєднання засобів фізичного виховання з професійною, навчальною діяльністю, в побуті та під час дозвілля і відпочинку населення.

1.4. Система фізичного виховання

Виникнення і розвиток систем фізичного виховання визначаються потребами суспільства та окремих осіб і обумовлюються рівнем розвитку матеріального виробництва, соціальними уявленнями про цілі, завдання, засоби і методи фізичного виховання.

У процесі розвитку суспільства накопичення практичного досвіду і наукових знань у різних галузях, в тому числі і в галузі фізичної підготовки людини до життєдіяльності, складаються дві взаємопов'язані системи заходів, спрямованих на вирішення питань про фізичне виховання: система фізичних вправ і методів їх застосування, тобто педагогічний процес, спрямований на зміну у потрібному напрямі фізичних можливостей людини і система організаційних заходів, що визначають та регламентують розвиток фізичного виховання в країні, суспільстві. Проте форми організації, засоби і методи, принципи у соціально-організаційній і педагогічній системах можуть бути неоднаковими.

Під соціальною системою фізичного виховання розуміється сукупність взаємопов'язаних установ і організацій, що здійснюють та контролюють фізичне виховання, а також засобів, методів і способів організації, нормативних основ, цілей і принципів здійснення фізичного виховання в країні.

В основі системи фізичного виховання як педагогічного процесу, спрямованого на зміну у потрібному напрямі фізичних спроможностей

людини, лежить використання біологічного явища вправління як властивості точної, конкретної, морфологічної, функціональної та психологічної адаптації людини до виду і характеру діяльності, що повторюється (фізична, розумова).

Під педагогічною системою розуміється система фізичних вправ, методів їх застосування, форм занять, тобто педагогічний процес, спрямований на зміну у потрібному напрямі фізичних спроможностей людини.

Соціальна система фізичного виховання забезпечує функціонування педагогічної системи, ефективність реалізації якої значною мірою залежить від раціональної побудови, змісту дієздатності першої. Соціальна система обумовлює розробку й організацію таких ланок, що знаходяться в ієрархічній залежності: нормативно-законодавчої бази; програмної; ресурсної; організаційно-управлінської.

Така залежність дозволяє об'єднати їх у загальну структуру системи фізичного виховання, оскільки досягнення мети фізичного виховання конкретної людини або групи людей (школярів, студентів) визначається соціально-економічними умовами суспільства, програмно-нормативними й організаційними основами побудови обов'язкового процесу фізичного виховання у навчальному закладі, а також доступністю фізкультурних занять популярними видами рухової активності у вільний час.

Узагальнене поняття **«система фізичного виховання»** – це сукупність соціальних і педагогічних підсистем, функціонування яких засноване на загальних закономірностях та спрямоване на досягнення мети фізичного виховання.

Головним у цій системі є специфічний засіб фізичного виховання – фізична вправа, що визначає дві сторони процесу – навчання фізичних вправ і розвиток фізичних якостей. Це обумовлює використання загальних і спеціальних методів навчання (розповідь, показ, цілісне виконання, розподілене та ін.), повторення вправ (безперервне, переривисте та ін.);

чергування навантаження і відпочинку під час виконання вправ; форми, в якій буде проводитись заняття (урочна, позаурочна та ін.); побудова процесу фізичного виховання за цілями і завданнями, до яких входить система занять, їх кратність, циклічність, педагогічний контроль, який забезпечує управління процесом фізичного виховання.

Усі основні ланки педагогічної підсистеми будуються на біологічних закономірностях організму та потребо-мотиваційному ставленні особистості до занять фізичними вправами. Педагогічна підсистема реалізується через соціальну, ланки якої забезпечують нормативне законодавство функціонування фізичного виховання у загальній державній системі освіти, а також право кожною члена суспільства на отримання можливості використання засобів фізичного виховання у вигляді занять в різних фізкультурно-оздоровчих групах за інтересами, отримання фізкультурно-оздоровчих послуг, доступних кожному громадянину залежно від його трудових доходів, або безкоштовно у вільний від навчання і роботи час.

Програмне забезпечення фізичного виховання включає державну програму розвитку галузі у системі взаємовідносин з іншими соціальними явищами: освітою, професійною, військовою діяльністю і дозвіллям різних вікових і соціальних груп населення. Прикладом сучасної державної програми є Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації (1998 р.) і Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту (2004 р.).

Загальний освітній рівень фізичного виховання у дошкільних, шкільних, середніх і вищих навчальних закладах забезпечується відповідними програмами, які мають регламентуючі стандарти щодо змісту занять, їхньої кількості та нормативних вимог до підготовки тих, хто займається. Зміст програмного забезпечення повинен враховувати біологічні, педагогічні і психологічні закономірності управління фізичним станом організму людини у процесі фізичного виховання. Ігнорування цих закономірностей у програмах перешкоджає реалізації педагогічного процесу,

що не веде до досягнення мети фізичного виховання: підвищення рівня фізичного стану, зміцнення здоров'я, зниження захворюваності, про що свідчить епідемія хронічних неінфекційних захворювань в Україні, збільшення кількості школярів та учнівської молоді, котрі мають різного роду відхилення у стані здоров'я до 90 %.

Отже, недосконала соціальна підсистема є гальмом у розвитку педагогічної підсистеми, знижує її ефективність та не виправдовує матеріальних затрат, укладених в її економічне забезпечення.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ

1. Які фактори обумовлюють виникнення та розвиток фізичного виховання?
2. Що спонукає людину займатися спеціально організованою руховою активністю?
3. Що розуміється під потребами людини?
4. Що обумовлює діяльність людини?
5. Які основні напрями функціонування фізичного виховання у суспільстві?
6. У чому полягають специфічні ознаки фізичного виховання?
7. У чому полягає мета фізичного виховання?
8. Охарактеризувати завдання фізичного виховання.
9. Назвати принципи фізичного виховання та пояснити способи їх реалізації на практиці.
10. Що входить у поняття «система фізичного виховання»?
11. Як взаємодіють між собою педагогічна і соціальна підсистеми на практиці?

ЛІТЕРАТУРА

1. Теорія і методика фізичного виховання / Під ред. Т. Ю. Круцевич. – К. : Олімп. літ-ра, 2012. – 392 с.

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК